

Хьан ца бина тлом?

Советски Союз йолчу хенахь, блясте яьлча, кегийрхой а, иштта глеметта хлоьттинарш а «деха сом» даккха оьхура российский регионашка белхаш бан. Совхозашкахула, колхозашкахула, иштта гишлошъяран организацешкахула а лелара, белхаш льхуш. Болх карийча, нагахь санна балханий, лун долчу ахчанний шаьш резахилча, куьйгалхочуьнца барт хлоттабора.

Іалсолтин шен бригада яра 5-6 стагах льятташ. Иштта тлееара роґлера гена балха вьоду блясте. Гурахь ца боглура уьш, дуккха а ахча а, дакыйна жижиг а, моз а дохуш. Со хлетяхь шкоলেখь доьшуш вара. Ша ца мосазза воґлу, тхуна массарна а тлеюху хлуманаш йохьура цо (тхо 7 доьзалхо вара цуьнан, со воккханиг а волуш), цундела тхо массо а члогла сатуьйсуш хуьлура иза цаваре. Суна дагадоґлуш, иза, дукхахьолахь, бригадица хуьлура Саратовн, Пензин, Ростовн областашкахь.

Цара дора ценош, бежнаш кхобу божалш, кхийолу гишлош. Цигахь Іачара 2-3 шарахь бен болх нохчаша цхьана муьрехь бина карабойтура. Иштта цхьана блястенан юьххьехь хлорш кхечира шаьш цкья а хилазчу Тамбовн областе.

Йоккхачу юьртахь бежнаш кхобу божал деш бара хлорш. Цунна бух а боьттина, кибарчигаш юттуш хилла хлорш.

Иштта тлетьяІина болхбеш бохкуш, цхьа ког а боцуш, Іасанашца лелаш, 60 шо сов хир долуш цу юьртара цхьа муьжги веана кхарна тле.

Кьяьркья а молий, клоршаме кьямел деш хилла цо кхаьрга. Хлукхара, и тергал а ца веш, шайн ґуллакхдеш хилла. Иштта масех де даьлла цо, схьа а оьхуш, оьзда доцу кьямел а деш, кхеран доґъятІадо. Хьех а, мерах а чекхваьлла хилла иза. Цхьана дийнахь иштта волавелла иза: «Вы, чеченцы, бандиты. Во время войны всячески уклонялись от службы, уходили в леса. Одним словом – не защищали Родину». Кхарах Ваха це йолчо дуьхьялойина: «У нас 4 Героя Советского Союза: Ханпаша Нурадилов, уничтоживший 920 фашистов, снайпер Абухаджи Идрисов, Ирбайхан Бейбулатов, Хаважи Мирзоев. Полковник Мовлид Висаитов со своим кавалерийским полком, воюя, дошел до Эльбы. Там его американцы наградили своим самым высоким орденом», – Вахас кхин а дуккха а масалш далийра, нохчаша тлом бинийла хоуьйтуш, амма муьжги ша бохучунна тлера волуш вацара: «Аш, нохчаша, Гитлерна совґлатна кІайн говр кечийна хиллера», – бохуш, доцург кхуллура цо. Цо и тІаьххьяра оллушехь, Іалсолтас шен мастеров охья а кхоьссина, цуьнан мера кІел а вахна, хаьнтІе ши куьг а диллина элира: «Кто не воевал? Я воевал!». Муьжгичо хаттар дина: «А какой у тебя был фронт?» – аьлла. Кхо жоп делла: «Маржанский фронт!» Кхуьнан хлусамненан це Маржан хилла. «А какой был округ?» – аьлла юха а хаттар дина хилла «тІеман ветеране». «Варандинский округ!» – аьлла, аз стамдеш, тІечевхина Іалсолта (цу муьрехь шен ненавежарий болчохь Лаха Варандахь хилла кхуьнан Іар дукхахьолахь!). ТІаккха ґуллакхдоцуш кочавеанчо, кхо аьллачух члогла

цецваьлла: «Слушай, я от начала и до конца находился на войне, дошел с боями до Берлина, но такого фронта и округа, что Вы мне сейчас назвали, не слышал». И аьлла валале, хлокхо жоп делла: «Это были совершенно секретный фронт и округ», – аьлла. Шен ши Іаса охьа а кхоьссина, къевллина маравоьллина муьжгичо Іалсолта. Маравоьллинчуьра дІа ца хоьцуш, къамел деш хилла цо: «Дорогой, извини меня за грубость, ты действительно воевал, в этом ты меня убедил, а теперь строишь нам коровник».

Шена къинтІера валар доьхуш, кхунна баркаллаш баьхна, дІавахна иза.

Цул тІаьхьа а хІора денна воьгуш хилла шеца Іежийн, я хІоийн ведар дохьуш. Цкъа а карахь цхьаь йоцуш воьгуш ца хилла. Иштта доттагІалла тасаделла хилла белхалойн бригадиран Іалсолтин, Дуьненъюкъарчу тІеман декъашхочуьнца Андрей цІе йолчу оьрсичунца.

«...Вий-кха со цо...»

Къонахалла, доьналла, нохчалла шеца йолуш, дуккха а шерашкахь ваха а ваьхна, вайна юккъера дІавахна Дубин-Эвлара Ацин Халид. Цо лелийначех- аьллагех лаьцна дуккха а ду дуьйцуш. Вай Нохчийчу цІа дахкале а, Казахстанехь а гІараваьлла таллархо вара Халид. Толлуш долу жІаьлеш а леладора цо. 1956-чу шарахь вайнахана цІа дахка бакъо елира. Разбек, Казбек цІе йолуш Іамош доккха ши кІеза дара цуьнан. Цкъа и шиь Іамош хилла хІара. «Казбек, дай лапу!» – аьлла хилла Халида масийттаза.

Ког схьалуш ца хилла кІезо. Эххар а, аз стамдеш, тІечевхина таллархо: «Дай лапу, я тебе говорю!» – олуш. ЦІехьхана жІаьло куьйгах катохна, цІий а доуьйтуш. ТІаккха Халида аьлла хилла: «Казбек, зуба не надо, лапу давай!». И ши кІеза Казахстанера ша Нохчийчу воьгуш цІа далийна хилла цо.

Зазархана цІе йолчу меттехь хьуьнхочун болх беш вара Халид. И меттиг яра МахкатІе, Улус-Керт олучу ярташна юккъехь лаьтташ. Халид ша Іара оцу меттехь шен доьзалца, акхарошна толлуш лелара дукхахьолахь. Ша дезткъа шарал тІехваьлла дукха хан елахь а, хьаннашкахула дика лелалора иза.

ХІора кІирнах цкъа Зазархнара охьавоьгура иза говрахь. Говрана дехий, сехий кхозуш таьлсаш хуьлура, юхавоьгуш шена чу юург юьллуш леладора цо уьш. Цхьана буса, чІога мох а баьлла, Улус-Кертахойн цІенойн тхевнаш тІерадохуш, керташкара хьаьжкІаш охьайиттина, лаьттаца уьш нисъеш чІога зенаш дина хилла. Биъ некъ къаьстачохь, эвла юккъехь, пхьоьханахь лаьтташ нах хилла, шайна хиллачу бохамах лаьцна къамелаш деш.

Цу ирчачу суьртана тІеІоттавелла хилла говрахь воьгуш волу Халид. Пхьоьхана тІекхочушехь говр саца а йина, стигала хьала а хьаьжна, вистхилла хІара: «Везан Дела, со хьайн меттана хилча, ас дендерг дина-кх Ахь хлокху улускертахошна», – аьлла. Халида аьллагунна шаьш реза ца хиллехь а, пхьоьханахь лаьттачарех цхьа а кхунна дуьхьал вист ца хилла, кхуьнан воккхалла бахьана долуш. И хабар цхьамма дІатоьхна юьртарчу БичІа цІе йолчу воккхачу стаге. БичІас аьлла хилла: «Хлокху эвла юккъехула охьавоьгуш сайна Халид тосалахь, цунна топ тохарал совнаха хІума дийр дац ас», – аьлла.

БичІас аьлларг Халидах дІакхетта хилла. Цул тІаьхьа цхьа кІира хан яьлла хилла. Ша хІинццалц воьгуш ма-хиллара, говрахь эвла юккъехула охьавоьгуш хилла Халид. Гуттар а лаьттачу пхьоьхана тІекхочушехь, говрара охьа а воьссина, лаьттахула дІасакерчаш

хилла Халид: «Туьйхи-кх цо суна, чов йи-кх цо суна», – бохуш, Бичлас аьллагучу ца вешаш.

«Тешнабехк хуьлу-кх суна...»

Це яьлча санна, шолгла дуьнена юкъяра тлом хилла длабьдуш. СССР-н глаланаш, ярташ йохаш, ягош, схьайохуш, чуволгуш Адольф Гитлер а хилла.

Темаш беш Моздоке схьакхаьчна хилла немцой. Фашисташна дуьхьалонна окопаш йохуш хилла нохчий.

Массо а ваьллагучу тлаьхьа а, цхьа Глалла це йолуш къянах хилла окоп охкуш, клоргга лаьтта чухахана воллуш. Тлаьхьара а цу чурьа хьала а ца валалуш висина хилла и.

Хьалаваьллагучу тлаьхьа, доккха са а даьккхина, аьлла, бохура, Глалас: «Деллахь, Гитлер, ма тешнабехк а хуьлу-кх суна, валлал вогуш, хьо кхузахула ца ваглахь».

«Юха а вогуш хила – сакъорур ду вай»

Йоккха Атагла це йолчу юьртахь вехаш-лаш хилла, ахча юкъядуьллуш, члогла дика кехатех ловзуш Махьмуд це йолуш цхьа къянах.

Дукха нах хилла Нохчийчуьрчу ярташкара, кехатех ловза иза волчу оьхуш, амма царах цхьа а толам баьккхина длавахана ца хилла.

Гойтла це йолчу юьртахь лаш хилла Ибрахим це йолу цхьа вахархо. Цунна хезна Махьмудах лаьчна шен юьртахоша деш долу къямелаш. Ибрахима сацамбина, Махьмудца кехатах ловза Йоккхачу Атагла ваха. «Со», «ас», бохучу къянахех цхьаь хилла иза.

«Со хьожур ву цуьнга эша ца вайта», – аьлла хилла цо цкъа ша пхьобханахь лаьтташ.

Хаза вайнехан духар а дуьйхина, кеч а велла, шеца схьаэчна шортта ахча а долуш, дикачу говра а хиъна, Йоккхачу Атагла Махьмудан кевнан берте кхаьчна Ибрахим.

«Ассалам лалайкум! Хьаша оьций аш?» – аьлла, Махьмудан уьйтла велира Ибрахим.

«Ва лалайкум салам! Делера салам-маршала хуьлда хьуна, беркат шорта хуьлда хьобца», – аьлла, дуьхьалвелира хьешана хлусамда Махьмуд. Пхийтта шо хан хир ю аьлла хетачу хлусамден кланта хьешан говр, дуьрста а лаьчна, йигина, кхалу клелхьарчу гоьзанах длатесири, цул тлаьхьа цунна хьалха йол а йиллира. Хьаша а эчна, чухахара Махьмуд.

Чувеана дукха хан ялале хьешо хайитира ша беана некъ, шен лалашо а. «Бакъахьа хир ду, нийса веана, хьо санна болу хьеший сайн хлусаме кхаьчча, тхан денда Бловтла кошара схьа а ваьлла, цла веъча санна, хазахета суна», – элира хлусамдас.

«Хьо юьртахоша члогла вуьйцуш, клорда а дина, хьох доллург хун ду хаа лууш веана со кхуза. Сьогахь шортта ахча а ду, дика, тоьлла дин а бу. Хьуна ма-гарра, тлехь блаьрг соцуш долу хлара башха духар а ду», – бохуш, сонта къямелдеш, дозаллаш дина хьешо.

«Хьан Дала аьтто бойла, ахь мел дуьйцург бакъ хила мега. Амма цхьа хлума эр дара ас: «Воьдуш йинарг чот яц, вогуш йинарг бен», – олуш вайн дайн цхьа кица ду. Левзина хьаьжча бен, хуур дац вайх доллург», – дерзийна шен къямел Махьмуда.

Хьаша парглат а ваьккхина, цуьнан гуллакхе хьаьжначул тлаьхьа, длаболиьра цу шимма кехатех ловзаран болх.

Цкъа юьхьанца шегара жимма ахча дладакхийтина хлусамдас, цул тлаьхьа, цхьа а бал схьа ца боккхуьйтуш, Ибрахимера дерриг ахча а, говр а, чухула дуьйхина клайн коччий, хечий доцург, тлехь мел хилла йолу хлуманаш а, пезагаш тлехула юьйхина хилла йолу ши кало а тлехь схьаяьккхина Махьмуда кхайкхаза веанчу хьешера.

Арахь гуьйренан муьста де хилла, новкъахь хатт а болуш, тледоглуш дерз а долуш. Іаржъелла хилла. Ишттачу суьйренца ца ваха аравелира Ібрахїм, чухула духу коч-хечий бен, тлехь хлума а йоцуш, когашуьйра.

Юьртана дехьо, Гойтла боьдучу новкъахь, Моллин барз олуш цхьа гу бу. Юьртана цхьа километр генахь хир бу и гу.

Добхначу дагца, йобхначу ойланца, когашуьйра, цу барза юххе кхаьчна, глаш воглуш хилла Ібрахїм. Иштта хлара схьаоьхуш, чехкачу боларца шена тлаьхьайоглушу говран тата хезна кхунна. Дукха хан ялале, хьешана дуьхьал а ерзийна, говр сацийна беречо. Ібрахїмна шегара схьаяьккхина говр а, иштта шена бохам баьккхина ша тлевоьссина хлусамда Махьмуд а вевзина.

Кхунна моьттина: «Шех къа а хетта, шена говр ялош веана хила тарлора хлара», – аьлла. Амма иза аьттеха а ца хилла. «Ібрахїм, хьо вон а ловзуш-м дацара иза, дика кехат ца доглуш-кх хьоьга, юха а воглуш хила, сакъоьрур ду вай» – и дешнаш а аьлла, говр хаьккина юьрта чу тилира толамхо. Вайн мостагІчуьнгахь а ма хуьлда цул тлаьхьа Ібрахїме хлоьттина хьал.

Кхиэлъяр

(хилларг)

Хлара ас яздийриг, хьоме ешархо, баккъал а хилла ду Чїшка це йолчу юьртахь. Нохчий Казахстанерий, Юккъерчу Азерий ца баьккина 5-6 шо кхаьчна хан яра иза. Ярташкарчу нехан хьал-дахар ледаро дара. Массо а юьртахь вацара бажа бажош наха шайна лаьцна бежлу. Бежлуй дукхахьолахь суьйлий хуьлура. Ткъа Чїшка-юьртахь шайна юккъехь хлоттийна бежнийн рагІ яра.

Иштта цхьа чїшкахо, шен рагІ тлехьаьчча, вахана хилла шайн бажа бажо. Бежнаш хуьна юккъе ца дохуьйтуш, юьртана тлехула Іуьллучу йоккхочу басахь дажадора цо. Хуьна юккъе дахана бежана, ца ца доглуш, довш, берзалоша дайина меттигаш дукха нислора.

Аьхкенан зама яра. Тлехьечира делкъе. Бежанаш дажориг цхьана боккхачу кхура клел охьахира, ша цлера еана юург яа. Хлума йиинчул тлаьхьа, дла а таьІна, цхьажимма садаІа лиира цунна. Иштта вехха Іиллира иза ойланаш еш, стигла а хьоьжуш. Цул тлаьхьа цунна члогІа набкхийтира. Малх длабуьзира. Хлара эххар а самавелира. ДІасахьаьжча, гуш цхьа а бежана дацара, шаьш ца дахнера уьш, тлаьхьа бежлу а воцуш. Шен тлоьрмиг схьа а эцна, ца веара хлара а.

Дукха хан ялале кхаьрга веара кхеран юьртахо Іарби. Цуьнан гомаш ца ца еьнера. Хлокхо элира: «Хїнца ара а ваьлла, лохур ю ас, цхьанхьа керта глоьртина хир ю», – аьлла.

Шиммо а лийхира гомаш, амма юьртахь и гина стаг ца тосавелира кху шинна. Шина-кхаа дийнахь лийхира гомаш: ирзошкахулий, хьаннашкахулий, Органан йистошкахулий. Цхьа кІира даьлча кхеран юьртар таллархочунна Салавдина карийра иза, чано ен а йийна, цхьана Іин чохь Іуьллуш.

Чано гомашна тлехийсина гаьннашший, лаьттара ийзош схьаяьхна якъаелла яккхий юьхкашший яра. Юьртар пхи-ялх стаг вахара тоьпаш а эцна хуьнха, ча ен Іалашо йолуш, цунна клелоян. Царна хаара, иза гомашна тлейоглуш юйла. Ша йийна хлума дикка хан яьлчий бен ца юу, боху, чано.

Кіело а йина, ча йийра юьртахоша. Цул тлаьхья, гомашан да вахара роге ваханчун ца: «Я суна гомашах богу мах схьало, я и санна йолу гомаш сан божала чу длахлоттае», – аьлла. «Чано йийна гомаш ас токхур яц!» – элира беже ваханчо. Мел дийцича а, барт хуьлуш бацара.

Юьртарчу бакхийчара элира кхаьрга: «Нагахь санна шуна нийсо къасто лаахь, молла Изноврна тегло», – аьлла.

Хлокху шиммо сацам бира цунна теваха. Хлоранна а моьттура, ша-ша бакъ ву, ша-ша нийса лоб. Иштта, цхьа де билгал а даьккхина, бакъо-харцо къасторхьама, хлара шиъ молла Изновр вехачу хлусаме Соьлжа-Гала вахара.

Изноврна дуьхьал хиъна лара хлара шиъ. Могаш-парглат хаьттинчул тлаьхья, моллас элира: «Хинца схьадийцал шаьш суна теденарг», – аьлла.

РогI-рогIана шиммо а дийцира хиллачух лаьцна. Эххар цу шиннан къамел лахделира, лубьчура сецира и шиъ. Цара къамел дечу хенахь, корта охья а талийна, царна дашца а новкъарло ца еш Іийра Изновр.

Чохь тийналла хлоьттира. Цул тлаьхья, кхин корта хьала а ца талош, Изновра элира: «Шен рогехь юьртан бажа бажо вахнарг гомаш дIатакха декхарийлахь ву!»

Иштта цхьана аларца нийса кхел йина хилла шена тевбаьхкинчарна молла Изновра. И дIаваьллучул тлаьхья цуьнга кхочуш Іеламстаг хилла вац Нохчийчохь.

Гамас делла жоп

Тхан ненан нана Ану чога доьналла долуш, къахьоьгуш стаг яра. Сох цо Дадар олура. Ширачу заманахь хилла, лелийна хлумнаш дуьйцура цо суна дуккха а. ХIетахь, со жима хилларе терра, башха тидам тевбохуйтуш, ладогар а ца хуьлура цуьнга. Цо кест-кестта олура: «Дера, Дадар, Гамин Ану яккха олий бен, ловзар дIа ма ца доьрзура».

Цо дийцина цхьа хлума диц ца ло суна. Шен да Гама чога доьналла долуш, нахана къонах хеташ стаг вара, олура цо. Чишка Гамина тIе нах оьхуйтуш хилла имам Шемала, шен наиб хилаьхара хьо бохуш. «Нийсо ца ларйо цо. Реза вац со цунна», – олий, дIахьовсош хилла цо уьш.

Кест-кестта Теркайисте хлонс ян воьдуш хилла Гама. Вуно хаза зуда а, йол-клант а цахь дуьсуш хилла. Иштта, цкъа Теркал дехья вахна Гама ца ца вогуш, масех бутт а баьлла. Гергарчара дукха лехна хилла иза, амма карош ца хилла. Цхьа шо хан яьлча, Гамех дог а диллина, каш доцу тезет а хлоттийна, сагла а даьккхина цахь болчара. Шен ши бер а лелош, Іаш Гамех йисна Зазу а хилла.

Чога куц долуш, хаза, нехан бIаьрг тIехь соцуш, исбаьхья стаг хилла Зазу. Дукха кегий нах хилла цуьнга безам болуш, иза шен-шен хлусамнана хиларе сатуьйсуш.

Йоккхачу АтагIара Джабраил цIе йолуш цхьа къонах, хIора денна аьлча санна, Чишка оьхуш хилла, Зазу ган а, цуьнга вистхила а Іалашо йолуш. Зазус дуьхьало ешшехь, гергарчара ма эха боххушехь, цхьана шарахь гергга ихна иза Чишка.

Гама цIераваьлла ши шо а даьлла. Шен кхин гуллакх хир доций хиъча, Джабраила махкахь бевзаш а, лоруш а болу нах бахийтина Зазун дена тIе. Дас шен йол цуьнан лаамаза дIаелла цуьнга, оцу баьхкинчу нахе «хIан-хIа» ала а ца тайна.

Делкъан хенахь дIайигна зуда, ткъа оцу суьйрана шина шарахь цахь хилаза вогуш Гама ца кхаьчна. ШолгIачу дийнахь Гама цIакхачар хиъна атагIошна. Чога холчахIиттина Гамин зуда йигнарш, и «кхаъ» шайга кхаьчча.

Джабраил марчо юкъа а хьарчийна, иза барми тIе а виллина, тлаьхьадаьккхина даьхни а

долуш, йоккха тоба яхана Чишка Гамина тле, цунна гергахь шаьш чога юьхьяьржа хетарна. Баьркина нах Гамин цийна юххехь севцца, айинчу барми тлехь Іуьллуш Джабраил а хилла.

Баькинчарах кхо стаг вахана Гама волчу хлусаме. Цара дийцина, шаьш кхунна хьалха юьхьяьржачу хиттина а, и бехк шайна тлелацар чогадеш дуккха а даьхни далийна а хиларх лаьцна. Кхин дуккха а къамелаш дина кхаа стага. Гама, юкъа а ца герташ, тапъаьлла ладуглуш хилла. Эххар а, шаьш дийцина девлча, цара шайн къамел сацийна. Царна мояттуш хилла, Гамас хлара гуллакх аттачу балхах дладоьрзуйтур дац. Уьш бевллачул тлаьхьа къаношка вистхилла Гама.

– Со аш дийцинчух Іаламат дика кхийти, шу юьхьяьржахитта оьшуш доккха хлума дац хлара. Суна шугара хлума а ца оьшу. Со ца ца воглуш хьевалар а, ас мел лелош дерг а мискачу нехан дуьхьа дуйла шуна хаа декхар ду. Цундела берийн нана Зазу аш схьаелчаьхана, вайн машар хилла бу, – аьлла, дерзийна Гамас.

Иза иштта хьекъале, оьзда вистхилча, сапаргатдаьлла, дегнашна там хилла, Гамина баркалла а аьлла, юьхьклайчу а хиттина, бухабирзина баккхий нах, Гамин лаам кхочушбан тле а лаьцна.

Нускало аьлларг

Хьалхалерчу заманахь генарчу лам чуьра нускал далош боглуш хилла кегийрхой. Йоглушъерг а, ялошберш а ламарой хилла. Лаьхьа санна, сетташ, члуг етташ болчу некъа тлехула, маьхьарий детташ, тоьпаш кхуйьсуш, гловганца охьабоглуш хилла замой. Сеттачу поштанахь, клайн духар а дуьйхина, невцан доттагчунна юххе а хиьна, доглуш нускал а хилла. Буьйса Іаьржа хилла. Бан беза некъ беха хилла. Поштана тлаьхьа а хлоьттина, говрахь воглучу «вайн невцо» хаьттина шен накъосте:

– Деллахь, Махьмуд, вай бан беза некъ дикка гена ма бу, юьрта кхаччалц, со оцу нускална юххе хаор хир дацара те вайн? – аьлла.

Оцу сохьта невцан накъосто, говр хьалха а тесна, пошта сацийна. Юххехь Іийриг невцан говра а хаийна, «куьг бехкениг» шен нускална улло нисвина цо. Пошта юха а замозна тлаьхьа охьайолаелла. Дикка хан яьлла, нускале дош ала ца хлуттуш, «вайн нуц» ийзалуш.

Эххар а, майра а ваьлла: «Дай-й куьг хьакхийтахьа соьга хьайн месех», – дехна цо.

Цу дешнашна реза ца хиллачу нускало жоп делла:

«Хьокхуйьтур ду, хьо ваха, хьакхийта йоглуш а ма ю. Амма цхьабакъду, и «махьар-шахьар» а доцуш, хабар дуьйцуьйтур дуй аьлча, и дуьйцуьйтур долуш яц со», – аьлла.

Тлутлега казахо аьлларг

Тлутла а эцна, генарчу Казахстане «деха сом» даккха балха яхна хилла кхеран юьртара цхьа тоба. Длакхьачча, цхьана шерачу метте, казахаш Іачу юьрта кхьачна хлорш.

Уьстагий чу докка жобла а, колхозан дохнна гишло а еш хилла кхара. Болх дика длабоьдуш, куьйгалхой реза болуш длахлоьттина гуллакх.

Эххар а цхьана казахо хлумаяа чукхайкхина хлокхеран тоба. Куьйгаш а дилина, цленкъа

юккѣе охѣахевшина хІорш. Казахийн кѣоман даар – бешбармакх – йиллина хѣалха. Казахех тера хилла ПІутин юхѣ-сѣбат: дуткѣа блѣьргаш, чутаѣІна мара, ша Іаьржачу аматехъ. Болхбина кІадбелла, мацбелла, бешбармакхна «тІетаѣІна» хилла нохчий.

ХІусамдас-казахо, ПІутина тІе пІелг а хѣажийна, оьрсийн маттахъ аьлла:

– Вот единственный красавец среди вас!

И аьлча, цунах чІогІа цецваьллачу кхарах цѣьамма аьлла:

– Хаза муха ца хуьлу, хІара хаза хуьлучу кхаччалц вай схѣадаьхкѣа.